

С. П. Карпенко,
аспірант, Національний університет ДПС України

АКЦИЗНЕ ОПОДАТКУВАННЯ У СИСТЕМІ СТИМУЛЮВАННЯ СПОЖИВЧОГО ТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОПИТУ

S. Karpenko,
PhD student of National University of state tax service of Ukraine

THE EXCISE DUTY TAXATION IN THE SIMULATIVE SYSTEM OF CONSUMER AND INVESTMENT DEMAND

Стаття присвячена ролі регулюючих ефектів акцизних податків у стимулювання споживчого та інвестиційного попиту. Визначено роль диференційованих ставок ПДВ у системі стимулювання споживчого попиту за кордоном. Обґрунтовано перспективи застосування диференційованих ставок ПДВ в Україні.

The paper deals with the role of the regulatory effects of excise taxes in the stimulation of consumer and investment demand. The role of the differentiated VAT rates in the system of stimulating consumer demand abroad is defined. Perspectives of application of differentiated rates of VAT in Ukraine are grounded.

*Ключові слова: акцизні податки, ПДВ, інвестиційний попит, споживчий попит.
Key words: excise taxes, VAT, investment demand, consumer demand.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Акцизні податки є однією із найдавніших форм оподаткування. Однак, не зважаючи на це, їх фіскальний та регуляторний потенціал трансформується разом із розвитком економіки. Трансформація акцизного оподаткування має не тільки позитивні наслідки, але й ризики виникнення фіскальних та регулюючих дисбалансів внаслідок неефективної фіскальної політики. Такі ризики посилюються, якщо держава намагається максимізувати фіскальну ефективність таких податків, що негативно позначається на їх регулюючому впливі на інвестиційний та споживчий попит.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам акцизного оподаткування присвячені праці О. Данилова, Ю. Іванова, А. Крисоватого, А. Соколовської та ін. Увага вчених переважно зосереджена на проблемах фіскальної ефективності акцизних податків, ризиках ухилення від їх сплати. Проте питання регулюючих ефектів акцизного оподаткування залишається малодослідженим. Тому метою статті є оцінка перспектив акцизного оподаткування в системі споживчого та інвестиційного попиту.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Необхідність регулювання інвестиційного та споживчого попиту обумовлена наявністю деформацій у їх динаміці та структурі, які негативно позначаються на сукупному попиті в цілому. Основними деформаціями у структурі та динаміці споживчого та інвестиційного попиту є такі:

- домінуюча частка споживчого попиту у структурі сукупного попиту з тенденцією до зростання;
- переважання у структурі споживчого попиту витрат на продукти харчування;
- висока залежність від імпорту товарів і послуг;
- низькі темпи валового нагромадження;
- деформації у галузевій структурі капітальних інвестицій.

Скорочення обсягів споживчого попиту в умовах розгортання кризи (незалежно від причин її виникнення) є каталізатором, який негативно позначиться на динаміці розвитку економіки. Зменшення споживчого попиту має наслідком ланцюгову реакцію, оскільки автоматично викликає зменшення пропозиції, а потім — інвестиційного попиту (потреба в інвестиціях зменшується через згорання виробництва). У той же час

Таблиця 1. Оцінка макроекономічних ефектів підвищення ставки ПДВ до 20%

Характер зміни у % до бази	Споживчі витрати	Реальний ВВП	Зайнятість (тис чол)
2011	-0,2	-0,13	-38
2012	-0,17	-0,11	-32
2013	-0,12	-0,06	-17
2014	-0,07	-0,03	-10
2015	-0,02	-0,01	-3

Джерело: [6, с. 33].

стимулювання споживчого попиту має враховувати необхідність дотримання паритету між темпами зростання реальної заробітної плати та реального ВВП. До того ж не можна не враховувати ефекти для формування дохідної частини бюджету, оскільки скорочення споживчого попиту означає і зменшення обсягів надходжень до бюджету від акцизів. Таким чином, розробляючи заходи, направлені на реалізацію регуляторного потенціалу акцизного оподаткування у частині стимулювання споживчого попиту необхідно враховувати спіральний взаємозв'язок: скорочення попиту викликає зменшення податкових надходжень до бюджету від акцизних податків, підвищення ставок акцизів може спричиняти подальше скорочення сукупного попиту.

Незважаючи на те, що рекомендації МВФ більше направлені на стримування споживчого попиту, уряд України не повинен бездумно наслідувати такі рекомендації. Про подекуди деструктивний характер рекомендацій МВФ у своїй праці писав відомий Нобелівський лауреат Дж. Стігліц. Він зазначав, що окремі країни, якщо і досягли економічного процвітання, то не завдяки рекомендаціям МВФ, а всупереч ним [1]. Це пояснюється тим, що падіння споживчого попиту спричиняє ланцюгову реакцію у частині зменшення інвестиційного попиту, що у подальшому звужує податкову базу та зменшує обсяги державного попиту. У комплексі це спричиняє падіння сукупного попиту у довгостроковій перспективі. З цієї точки зору заходи стимулювання споживчого попиту мають узгоджуватися із заходами стимулювання інвестиційного попиту, їх координація є передумовою забезпечення сталих темпів зростання ВВП.

У частині стимулювання інвестиційного попиту з боку державного регулювання необхідними є такі заходи:

1. Сприяння зростанню прибутковості вітчизняних підприємств та нагромадження ними коштів для здійснення капітальних вкладень. Однак при цьому слід взяти до уваги, що потреба у здійсненні капітальних вкладень з метою розширення або модернізації виробництва виникає тільки за умови зростання споживчого попиту. З цієї точки зору стимулювання інвестиційного попиту за відсутності ринкової потреби не дасть очікуваних результатів, оскільки динаміка інвестиційного попиту доповнює динаміку споживчого попиту. У цьому контексті позитивний регуляторний ефект акцизного оподаткування проявляється через зменшення негативного впливу акцизних податків на обсяг власних коштів підприємства. Негативний вплив проявляється, передусім, через неефективні механізми бюджетного відшкодування ПДВ, внаслідок чого суми відшкодування підприємства отримують несвоєчасно, що спричиняє вимивання з обігу оборотних коштів.

2. Координація державної політики у сфері стимулювання інвестиційного попиту, яка передбачає залучення банківських ресурсів у сферу фінансування довгострокових капітальних вкладень. Стимулюючі заходи мають бути направлені на гармонізацію споживчого кредитування та кредитування капітальних вкладень. Бум споживчого кредитування, який спостерігався в Україні перед кризою 2008 р., на жаль, не забезпечив відповідного поштовху до розвитку національного виробництва, оскільки стимулюючі важелі були направ-

лені на придбання імпортних товарів, а не вітчизняних.

3. Обмеження сфери надання пільгових кредитів виключно на потреби структурної перебудови економіки України, керуючись, насамперед, законодавчо затвердженими державними та цільовими програмами. Обов'язковою умовою при цьому має бути одночасне стимулювання залучення банків до фінансування капітальних вкладень, оскільки пільгові кредити повинні лише доповнювати фінансування за рахунок власних та залучених коштів підприємств [2, с. 49—51].

4. Визначення пріоритетних галузей економіки та стимулювання інвестицій у їх розвиток, завдяки чому буде створено стимулюючий ефект для інших галузей національної економіки.

У механізмі податкового регулювання споживчого та інвестиційного попиту вагому роль відіграють як прямі податки на доходи, так і непрямі (акцизи). На перший погляд, очевидним заходом збільшення частки доходів фізичних осіб, які направляються на споживання, є зниження податку на доходи фізичних осіб. Однак, як свідчать результати досліджень вітчизняних вчених, податок на доходи фізичних осіб тривалий час забезпечує значну частку бюджетних надходжень, тому зниження його ставки означає і зменшення податкових надходжень, які складно компенсувати за рахунок інших податків. Крім того, як зазначає Т. Паєнтко [3], зниження ставки податку на доходи фізичних осіб є недоцільним через високий рівень тінізації доходів громадян. Зважаючи на обмежений потенціал застосування податку на доходи фізичних осіб у цьому контексті зростає роль акцизного оподаткування.

У країнах ЄС активно використовується як фіскальний, так і регуляторний потенціал акцизного оподаткування. Протягом останніх двадцяти років спостерігається тенденція, коли фіскальна роль переважно закріплюється за специфічними акцизами, а регулятивна — за ПДВ, хоча при цьому його фіскальна ефективність зростає. В Україні ПДВ традиційно сприймається як податок, який має потужний фіскальний потенціал, здатний наповнити бюджет навіть під час кризи. Однак при цьому серед вчених та практиків точаться дискусії стосовно необхідності і напрямів реформування ПДВ: відміна ПДВ і заміна його іншим податком; зміна ставки оподаткування; зміна механізмів адміністрування ПДВ, у т.ч. механізму бюджетного відшкодування.

Стосовно першої ідеї (відміни ПДВ), то ми підтримуємо позицію вчених, які проти радикального реформування ПДВ [4, с. 4]. Відміна ПДВ негативно позначиться на конкурентних позиціях України у відносинах з країнами-партнерами, податковими системами яких передбачено справляння ПДВ.

Ще одним полем для дискусій серед вчених є доцільність диференціації ставок ПДВ. Про доцільність диференціації ставок ПДВ зазначали А.М. Соколовська, Т.І. Єфименко та І.О. Луніна. Звертаючись до зарубіжного досвіду, вони зауважують, що диференційовані ставки застосовують у 14 з 15 країн ЄС за моменту запровадження податку [5, с. 67]. Протягом останніх трьох років тенденція до диференціації ставок ПДВ у країнах ЄС зберігається, частина країн підвищили стандартну ставку ПДВ, але при цьому зберегли диференційовані ставки (на тому ж рівні або ж підвищивши пропорційно до стандартної ставки).

Таблиця 2. Еластичність попиту по ціні по основних товарних групах

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Продукти харчування та безалкогольні напої	1,067	1,264	1,029	0,947	0,978	1,041	0,987	1,132	0,934	0,781
Відхилення	0	0,19	-0,23	-0,08	0,03	0,06	-0,05	0,14	-0,19	-0,15
Алкогольні напої та тютюнові вироби	1,154	1,188	1,130	1,081	0,788	0,927	1,103	1,038	0,969	0,775
Відхилення	0	0,03	-0,05	-0,05	-0,29	0,14	0,18	-0,07	-0,07	-0,19
Одяг і взуття	0,981	0,972	0,984	0,964	0,873	0,991	1,013	0,997	1,05	0,862
Відхилення	0	-0,01	0,01	-0,02	-0,09	0,12	0,02	-0,02	0,05	-0,19
Предмети домашнього вжитку та побутова техніка	0,982	0,972	0,974	0,869	0,822	1,002	0,989	0,969	1,021	0,771
Відхилення	0	-0,01	0,01	-0,11	-0,05	0,18	-0,01	-0,02	0,052	-0,25

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики та Державної інспекції по цінах.

Запровадження диференційованих ставок ПДВ вимагає пошуку відповіді на два основні питання: до яких товарних груп мають застосовуватися диференційовані ставки та яким буде їх оптимальний розмір. Диференціювання ставок ПДВ має бути направлене на посилення регулюючих ефектів ПДВ щодо формування динаміки і структури сукупного попиту. Якщо вести мову про споживчий попит, то тут ключовим аспектом регулювання є стимулювання споживчого попиту на товари вітчизняного виробництва. Вплив ПДВ на споживчий попит проявляється за такими каналами: зростання споживчих цін; обсяги роздрібного продажу; загальна динаміка ВВП та зайнятості.

Являють науковий інтерес результати експерименту, який був проведений у Великобританії. Зміст експерименту полягає у тому, що протягом визначеного періоду часу (12 місяців) були запроваджені знижені ставки ПДВ на окремі групи товарів. Це призвело до того, обсяги продажів непродовольчих товарів різко зросли після зниження ставки, а потім різко впали після її повернення до попереднього розміру. Обсяги продажу продовольчих товарів зростали повільніше після зниження ставки, а потім різко знизилися після її підвищення до попереднього рівня [6]. Такі ефекти пояснюються різною еластичністю попиту на товари, тому обґрунтовуючи розмір оптимальної зниженої (підвищеної) ставки необхідно враховувати еластичність попиту на відповідні товари по ціні. На наш погляд, у контексті регулювання сукупного попиту необхідно враховувати ще і перехресну еластичність, зокрема як буде впливати зміна ставок ПДВ на динаміку попиту на імпорти товари.

Що стосується впливу зростання ПДВ на ВВП та зайнятість, то ефекти, які мають місце у економічно розвинених країнах Європи навряд чи будуть актуальними для України. У більшості європейських країн у структурі експорту переважає кінцева продукція, падіння попиту на яку на внутрішньому ринку може ком-

пенсуватися зростанням попиту на зовнішньому ринку. В Україні ситуація набагато складніша, оскільки більшість товарів широкого вжитку, які виробляються в Україні, в Україні і споживаються, тому падіння на них попиту в середині країни автоматично означає скорочення обсягів виробництва (а значить і ВВП), і падіння зайнятості. А це, у свою чергу, викличе циклічний ефект падіння споживчого попиту. При цьому варто врахувати, що негативні ефекти в частині падіння ВВП та зростання безробіття очікуються і в країнах ЄС, про що були зроблені прогнозні розрахунки фахівцями PwC (табл. 1).

Як видно з таблиці, розрахунки свідчать, що негативні ефекти від підвищення ПДВ до 20% нівелюються протягом п'яти років, найбільш відчутними вони є протягом двох років після підвищення ставки. Зважаючи на те, що основна ставка ПДВ в Україні встановлена на рівні 20%, то фіскальний потенціал у цій частині вже вичерпано, подальше зростання податкових надходжень має досягатися за рахунок розширення бази оподаткування та підвищення якості адміністрування.

Що стосується впливу ПДВ на споживчий попит у незаможних країнах, то у цій сфері опубліковано багато результатів досліджень, проведених на прикладі африканських та азійських країн. Зокрема показовим є приклад Ботсвани, де замість податку з обороту у 2002 р. було запроваджено ПДВ за ставкою 20% [7]. Як свідчать результати дослідження, внаслідок регресивного ефекту ПДВ (ставка 20% без знижених ставок) обсяги сукупного попиту домогосподарств скоротилися більше як на 10%. Як результат ПДВ було встановлено на рівні 10%, а у 2010 р. ставку було підвищено до 12%. Це дало можливість зменшити негативний вплив ПДВ на доходи незаможних домогосподарств та не допустити падіння споживчого попиту.

Виходячи з викладеного вище, Україна має вибір в частині регулювання споживчого попиту: або радикально знизити основну ставку ПДВ, або запровадити при

Таблиця 3. Перехресна еластичність попиту по основних товарних групах

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Продукти харчування та безалкогольні напої	1,15	1,37	1,11	1,02	1,06	1,13	1,07	1,23	1,01	0,85
Відхилення	0,12	0,22	-0,26	-0,09	0,04	0,07	-0,06	0,16	-0,22	-0,16
Алкогольні напої та тютюнові вироби	1,667	1,716	1,632	1,561	1,138	1,339	1,593	1,499	1,399	1,119
Відхилення	0,048	0,049	-0,084	-0,071	-0,423	0,201	0,254	-0,094	-0,1	-0,28
Одяг і взуття	1,297	1,285	1,301	1,275	1,154	1,311	1,340	1,318	1,389	1,140
Відхилення	0,014	-0,012	0,016	-0,026	-0,121	0,157	0,029	-0,022	0,071	-0,249
Предмети домашнього вжитку та побутова техніка	0,951	0,941	0,943	0,842	0,796	0,970	0,958	0,938	0,989	0,747
Відхилення	0,01	-0,01	0,002	-0,101	-0,046	0,174	-0,012	-0,02	0,051	-0,242

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики та Державної інспекції по цінах.

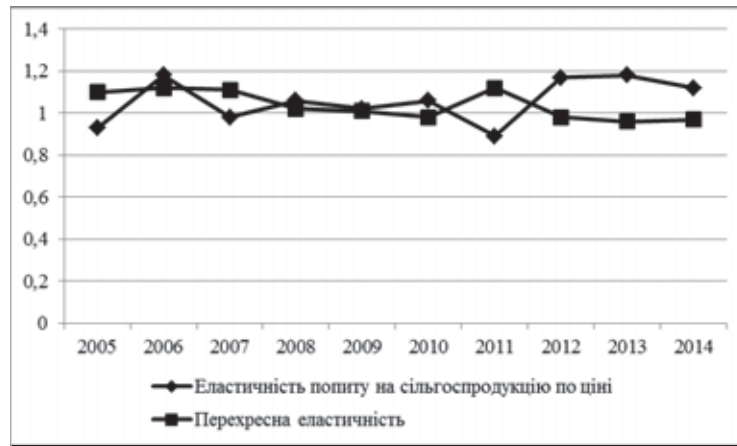

Рис. 1. Цінова і перехресна еластичність на сільськогосподарську продукцію в Україні у 2005–2014 рр.

Джерело: побудовано автором.

збереженні стандартної ставки 20% знижені ставки на окремі групи товарів. Зважаючи на те, що радикального зниження ПДВ (навіть до 15%) не витримає державний бюджет, оскільки падіння обсягів надходжень від ПДВ не буде чим компенсувати, єдиним виходом лишається диференціація ставок ПДВ. Для цього, як було зазначено вище, необхідно визначитися з групами товарів, до яких будуть застосовуватися диференційовані ставки ПДВ, а також визначити оптимальний розмір таких ставок. Для вибору груп товарів були розраховані коефіцієнти еластичності попиту (табл. 2).

Як видно з таблиці 2, попит на продукти харчування є еластичним (в основному перевищує одиницю), це означає, що при зміні ставки ПДВ (збільшення чи зменшення), яка буде спричиняти зміну ціни, буде змінюватися і попит. Нееластичним є попит по ціні на одяг та взуття, а також на предмети домашнього вжитку та побутову техніку. Попит на алкогольні напої та тютюнові вироби також є еластичним по ціні, цю властивість можна використовувати з метою регулювання товарообороту підакцизних товарів. А саме підвищувати ставки специфічних активів, якщо необхідно скоротити обсяги споживання певної групи підакцизних товарів.

Показники перехресної еластичності відображені в таблиці 3.

Як видно з розрахунків, попит є еластичним по всіх групах товарів, крім предметів домашнього вжитку та побутової техніки. Швидше за все це можна пояснити відсутністю якісної вітчизняної продукції, яка може замінити аналогічні імпорти товари. Висока перехресна еластичність характерна для алкогольних товарів та тютюнових виробів, що свідчить про недоцільність підвищення (або зниження) ставки універсального акцизу для цієї групи товарів. Більш раціональним є використання специфічних акцизів для регулювання попиту на ці товари та для забезпечення збільшення надходжень до бюджету.

Виходячи із результатів розрахунків цінової та перехресної еластичності, диференційовані ставки ПДВ доцільно застосовувати до продуктів харчування та безалкогольних напоїв та одягу і взуття вітчизняного ви-

робництва. Оскільки виробництво продуктів харчування тісно пов'язане із сільським господарством, то пропонуємо застосувати знижену ставку ПДВ до операцій постачання сільськогосподарської продукції, скасувавши при цьому спрощену систему оподаткування для сільськогосподарських виробників. Враховуючи показники еластичності попиту на сільськогосподарську продукцію, запровадження зниженої ставки ПДВ буде ефективнішим, порівняно із спеціальним режимом оподаткування (рис. 1).

Як видно з графіків, представлених на рисунку 2, попит на сільськогосподарську продукцію є еластичним, тому застосування зниженої ставки ПДВ дасть можливість стримувати зростання цін на цю продукцію та стимулювати попит. Оскільки перехресна еластичність також часто перевищує одиницю, то державна підтримка сільгоспвиробників має важливе значення у контексті попередження заміщення вітчизняної сільськогосподарської продукції імпортною.

Також знижену ставку доцільно застосовувати до групи товарів одяг і взуття, оскільки попит на цю групу товарів є чутливим до збільшення обсягів імпорту. Запровадження зниженої ставки ПДВ на цю групу товарів сприятиме зростанню рівня її конкурентоспроможності по ціні на вітчизняному ринку, що дасть можливість частково зменшити обсяги імпорту та створити передумови для відновлення вітчизняної легкої промисловості.

Розмір оптимальної зниженої ставки розрахуємо, виходячи із показників еластичності. Для цього розрахуємо середньоквадратичне відхилення по показниках еластичності та визначимо медіанне значення для коригування основної ставки, яку пропонуємо залишити на рівні 20% (табл. 4).

У контексті нашого дослідження оптимальна ставка могла б бути визначена і як модальне значення (величина, яка повторюється найбільшу кількість разів), однак через великий діапазон варіації точніше значення отримаємо через медіану. Медіанні ряди представлені в таблиці 5.

Таким чином, величина, на яку має бути знижена стандартна ставка для групи товарів продукти харчу-

Таблиця 4. Середньоквадратичне відхилення показників еластичності для продуктів харчування, безалкогольних напоїв, одягу та взуття

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Продукти харчування та безалкогольні напої, сільськогосподарська продукція	0,61	0,87	0,57	0,48	0,52	0,59	0,53	0,70	0,47	0,33
Одяг і взуття	0,64	0,62	0,64	0,61	0,50	0,65	0,68	0,66	0,73	0,49

Джерело: розраховано автором на основі даних таблиць 2 та 3.

Таблиця 5. Медіанні ряди середньоквадратичного відхилення

Упорядковані значення середньоквадратичного відхилення										
Продукти харчування та безалкогольні напої, сільськогосподарська продукція (1-ша група)	0,33	0,47	0,48	0,52	0,53	0,57	0,59	0,61	0,7	0,87
Одяг і взуття (2-га група)	0,49	0,5	0,61	0,62	0,64	0,64	0,65	0,66	0,68	0,73

Джерело: побудовано автором на основі таблиці 4.

вання, безалкогольні напої та сільськогосподарська продукція становить $(0,53+0,57) \div 2 = 0,55$, а для групи товарів одяг і взуття 0,64. Розрахункові знижені ставки становитимуть для першої групи 9%, а для другої — 7,2% $\approx 7\%$.

Далі необхідно дати оцінку тому, як зниження ставок ПДВ на визначені групи товари вплине на рівень цін та, відповідно, позначиться на попиті. Оцінка прогнозної зміни цін здійснювалась на основі інформації Державної служби статистики та Державної інспекції по контролю за цінами. Спочатку була оцінена величина середньої мінімальної частки ПДВ в ціні. Далі було зроблено припущення про можливість розвитку подій за двома сценаріями при зниженні ставки ПДВ. Відповідно до першого (оптимістичного) сценарію робиться припущення про незмінність граничних витрат та граничного прибутку. Це означає, що знижка, яку отримують продавці, у вигляді зменшення ставки ПДВ, прямо вплине на зменшення цін на продукцію практично у тій самій величині. Другий сценарій (песимістичний) передбачає, що граничні витрати не зміняться, однак продавці захочуть збільшити норму граничного прибутку, тоді зменшення цін відбудеться не прямо пропорційно. З цієї точки зору досить важко врахувати всі фактори, які можуть

вплинути на рішення продавців у частині зниження ціни. Зважаючи на велику кількість факторів, використовувати кореляційно-регресійний аналіз у цьому контексті некоректно. Для визначення прогнозного рівня зміни цін скористаємося припущеннями, викладеними у статті М. Далік [8]:

1. Оскільки кінцевим платником універсального акцизу виступають споживачі, то важливо визначити, яка частка податкового навантаження припадає на кожну групу товарів.

2. Структура ціни є базовою: витрати виробника плюс прибуток, а для посередника — ціна закупівлі плюс маржинальний прибуток, тобто вплив специфічних акцизів не враховуємо.

3. Продаж кінцевому споживачу здійснюється через одного посередника.

4. Для розрахунків використано інформацію про місячні зміни цін у 2013 р., оскільки у 2014 р. зміни цін були спричинені різкими коливаннями валютного курсу.

Результати розрахунків для основних видів продуктів харчування, ціни на які враховуються при визначенні індексу споживчих цін, представлено у таблиці 6.

Таблиця 6. Середні ціни та податкове навантаження на одиницю товару, які продаються через роздрібну мережу, 01.02.2014 р.

Товар	Середня роздрібна ціна, грн./кг	Середня ціна без ПДВ та специфічних акцизів, грн.	Податкове навантаження, %	Ціна після зміни ставок ПДВ (оптимістичний сценарій)	Ціна після зміни ставок ПДВ (песимістичний сценарій)
Рис	28,95	23,45	19,00	25,56	25,45
Хліб пшеничний вищого ґатунку	8,33	6,88	17,41	7,50	7,42
Хліб житній, житньо-пшеничний	9,53	7,88	17,31	8,59	8,49
Батон	7,52	6,21	17,42	6,77	6,70
Макаронні вироби з твердих сортів пшениці	18,48	15,01	18,78	16,36	16,28
Макаронні вироби з м'яких сортів пшениці	10,35	8,55	17,39	9,32	9,22
Здобні вироби	21,85	18,06	17,35	19,69	19,47
Борошно пшеничне	8,98	7,42	17,37	8,09	8,00
Крупи манні	12,84	10,02	21,96	10,92	11,01
Крупи гречані	28,75	21,54	25,08	23,48	23,97
Крупи перлові, ячні	14,12	10,14	28,19	11,05	11,43
Яловичина	68,75	52,45	23,71	57,17	58,05
Свинина	79,40	61,12	23,02	66,62	67,45
Птиця (тушки курячі)	48,11	34,45	28,39	37,55	38,85
Окремі порційні частини курячі	38,17	31,55	17,34	34,39	34,01
Філе куряче	56,11	43,33	22,78	47,23	47,77
Молоко пастеризоване жирністю до 2,5% включно	10,50	8,12	22,67	8,85	8,95
Кефір	12,68	10,01	21,06	10,91	10,96
Яйця, 10 шт	18,35	15,01	18,20	16,36	16,24
Олія соняшникова рафінована	28,30	22,14	21,77	24,13	24,31
Масло вершкове	68,78	53,15	22,72	57,93	58,58

Джерело: розраховано автором.

Як видно з розрахунків, по окремих групах товарів податкове навантаження нижче, ніж стандартна ставка ПДВ. Для окремих товарних груп це можна пояснити державним регулюванням цін (хліб), для інших товарів намаганнями виробників реагувати на зменшення попиту та не підвищувати ціни, не збільшуючи в них частку ПДВ. Для товарних груп, де розрахункове податкове навантаження вище, існує ризик зловживання з боку продавців, які при зниженні ставок ПДВ намагатимуться не знижувати ціни (або знижувати їх меншою мірою, ніж знижені ставки ПДВ), щоб збільшити граничну норму прибутку. Для таких товарних груп (особливо в період кризи) доцільно запровадити заходи державного регулювання цін з метою попередження таких зловживань.

У колонці 5 представлено варіант зміни ціни за умови, що всі виробники продавці однаково відрегулюють на зниження ПДВ та знизять ціни. У колонці 6 розрахунок здійснено з урахуванням поточних тенденцій, тобто з урахуванням відхилення реального податкового навантаження, яке формує ПДВ, від номінального. Як видно з розрахунків, навіть з урахуванням не абсолютно еластичної реакції продавців на зниження ставок ПДВ ціни на досліджувані групи товарів знизяться, що призведе до збільшення споживчого попиту на зазначені досліджувані товарні групи.

Зменшення ставок ПДВ на зазначені групи товарів виходячи з показників еластичності сприятиме зростанню попиту на них у середньому на 14% (середнє відхилення по еластичності) для першої групи товарів, та на 7% для другої групи товарів. Збільшення попиту відповідно викличе аналогічне збільшення пропозиції, що сприятиме зростанню інвестиційного попиту у галузях, зайнятих виробництвом товарів першої та другої групи.

Виходячи із показників динаміки споживчого та інвестиційного попиту було розраховано кореляційно-регресійну залежність між досліджуваними показниками (рис. 2).

Як видно з графіків, представлених на рисунку 3, між досліджуваними показниками існує поліноміальний зв'язок другого порядку. Модель є достовірною і значимою. Коефіцієнт при x показує, що при зростанні споживчого попиту на 1% відбудеться зростання інвестиційного попиту на 10,49% (песимістичне значення довірчого інтервалу — 9,57%, оптимістичне — 1,46%). Це дасть можливість поліпшити структуру сукупного попиту за рахунок збільшення частки інвестиційного попиту. Крім того, зростання обсягів виробництва і споживання на внутрішньому ринку вітчизняної продукції зазначених товарних груп позитивно позначиться і на такій складовій сукупного попиту як чистий експорт, оскільки поступово відбуватиметься заміщення імпортової продукції зазначених товарних груп товарами вітчизняного виробництва.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження засвідчили, що акцизне оподаткування має потужний регуляторний потенціал у частині стимулювання інвестиційного та споживчого попиту. Регулюючі ефекти акцизного оподаткування можна використати шляхом диференціації ставок податків на окремі групи товарів. Це дасть можливість зменшити обсяги імпорту, підвищити конкурентоспроможність продукції вітчизняних товаровиробників, що у перспективі сприятиме збільшенню обсягів експорту та зростанню інвестиційного попиту.

Література:

1. Стиглиц Дж. Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / Стиглиц Джозеф: [пер. с англ. В. Лопатка]. — М.: Эксмо, 2011. — 512 с.
2. Антошкіна А.І. Попит і пропозиція в системі державного регулювання / А. Антошкіна, В. Беседін //

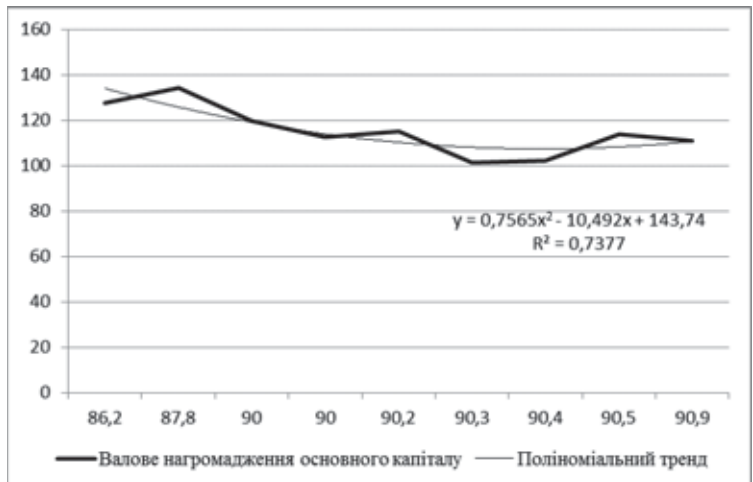

Рис. 2. Кореляційно-регресійна залежність між динамікою інвестиційного та споживчого попиту в Україні у 2005—2014 рр.

Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2012. — № 1 (17). — С. 46—52.

3. Паєнтко Т.В. Інституціоналізація фіскального регулювання фінансових потоків: монографія]. Т.В. Паєнтко. — К.: ДКС центр, 2013.

4. Мельник В.М. Напрями модернізації оподаткування споживання в Україні/ В. Мельник, М. Мельник, Є. Баличев// Формування ринкових відносин в Україні. — 2011. — №7. — С. 3—7.

5. Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду / [Соколовська А.М., Єфименко Т.І., Луїна І.О. та ін.]. — К.: НДФІ, 2006. — 320 с.

6. What will be the economic impact of the VAT rise to 20% [Electronic resource]. — Available at: http://www.pwcwebcast.co.uk/ukeo_nov2010_vat.pdf

7. Sekwati L., Brothers W. Malema. Potential impact of the increase in VAT on poor households in Botswana // IJER | JAN-FEB 2011 [Electronic resource]. — Available at: online@www.ijeronline.com.

8. Dalik M. Price effects on value-added tax. Economic Trends and Economic Policy (Privredna kretanja i ekonomska politika), 1996, No. 53, 17—41.

References:

1. Stiglits, G. (2011), *Krutoe pike: Amerika I novy ekonomicheskiy poriadok posle globalnogo krisisa* [Steep peak: America and the new economic order after the global crisis]. Eksmo, Moscow, Russia.
2. Antoshkina, L. and Besedin, V. (2012), "Demand and supply in the system of State regulation", *Vistnyk Berdianskogo universytetu*, vol. 1 (17), pp. 46—52.
3. Paientko, T.V. (2013), *Instytutsionalizatsia fiskalnogo reguliuvania finansovyh potokiv* [Institutionalization of financial flows fiscal regulation], DKS center, Kuiv, Ukraine.
4. Melnik, V. Melnik, M. and Balychev, E. "Directions of upgrading consumption in Ukraine", *Formuvania rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 7, pp. 3—7.
5. Sokolovska, A. Efimenko, T. Lunina, I. and others (2006), *Systema podatkovykh pilg v Ukraini u konteksti evropeiskogo dosvidu* [The system of tax allowances in Ukraine in the context of the European experience], NDFI, Kyiv, Ukraine.
6. What will be the economic impact of the VAT rise to 20%. Available at: http://www.pwcwebcast.co.uk/ukeo_nov2010_vat.pdf Accessed at 02.08.2015.
7. Sekwati, L. and Brothers, W. Malema (2011), "Potential impact of the increase in VAT on poor households in Botswana", *IJER | JAN-FEB 2011*. Available at: online@www.ijeronline.com. Accessed at 02.08.2015.
8. Dalik, M. (1996). Price effects on value-added tax. *Economic Trends and Economic Policy (Privredna kretanja i ekonomska politika)*, vol. 53, 17—41.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2015 р.